

8. Загнітко А.П. Поетична метафора Тодося Осьмачки // Лінгвістичні студії: 36. наук. праць. Вип. 2 / Укл.: Анатолій Панасович Загнітко (наук. ред.) та ін. – Донецьк: ДонНУ, 1996. – С. 165-175.
9. Кіс Т.Є. Еволюція художньої метафори: лінгвокультурний аспект / Т.Є.Кіс: автореф... дис. канд. філол. наук: 10.02.01 – українська мова; Інститут мовознавства ім. О.О. Потебні НАН України. – К., 2001. – 19 с.
10. Кожина М.Н. Стилистика русского языка / Маргарита Николаевна Кожина. Учеб. пособие для студентов фак. рус. яз. и литературы пед. ин-тов. – М., Просвещение, 1977. – 223 с.
11. Кочерган М.П. Вступ до мовознавства / Михайло Петрович Кочерган. – К.:ВЦ «Академія», 2006. – 368 с.
12. Лисенко Н.О. Метафора і символ у поетичному ідіостилі Тодося Осьмачки (Семантика. Стилистика) / Н.О.Лисенко: автореф... дис. канд. філол. наук: 10.02.01 – українська мова; Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна. – Харків, 2003. – 17 с.
13. Матвеева Т.П. Метафора як виразник стилю М. Коцюбинського / Т.П. Матвеева: автореф... дис. канд. філол. наук: 10.02.01. – українська мова; ОДУ ім. І. Мечнікова. – Одеса, 1996. – 17 с.
14. Мацько Л. І. Стилистика української мови: підруч. [для студ. філол. спец. вищ. навч. закл.] / Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько; ред. Л. І. Мацько. – [2-ге вид., випр.]. – К.: Вища шк., 2005. – 462 с.
15. Потебня А. А. Теоретическая поэтика / Александр Афанасьевич Потебня. – М.: Высш. шк., 1990. – 344 с.
16. Розенталь Д.Э., Теленкова М.А. Словарь лингвистических терминов. Издво 2-е. – М., Просвещение. – 1985. – 357 с.
17. Телия В. Н. Метафора в языке и тексте / Вероника Николаевна Телия. – М.: Наука, 1988. – 176 с.
18. Томашевский Б.В. Стилистика / Борис Викторович Томашевский. Учеб. пособие. 2-е изд. Л.: Изд. ЛГУ, 1983. – 288 с.
19. Тищенко О.М. Метафора у поезіях Євгена Маланюка (семантико-функціональний аспект) / О.М.Тищенко: автореф... дис. канд. філол. наук: 10.02.01 – українська мова; НПУ ім. М. П. Драгоманова. – К., 1997. – 17 с.
20. Язикова Ю.С. Семантическое своеобразие слова в художественной речи / Юлия Сергеевна Язикова. – Roznau, 1977. – 74 с.
21. Heinrich Heine Das Glück auf Erden. Ausgewählte Gedichte. M. Verlag Progress. – 1980. – 535 с.

УДК 811.111'19:81'42

І. О. Ходос,

Дніпропетровський національний університет ім. О. Гончара, м. Дніпропетровськ

КОМПОЗИЦІЙНО-МОВЛЕННЄВА ОРГАНІЗАЦІЯ ТЕКСТОВОЇ МАТЕРІЇ В ІДІОДИСКУРСІ С. ФІЦДЖЕРАЛЬДА

Стаття присвячена комплексному вивченню композиційно-мовленнєвої організації інтратекстових описів у ідіодискурсі С. Фіцджеральда. З цією метою виокремлено й проаналізовано основні види композиційно-мовленнєвої форми «опис» у творчому доробку письменника, зокрема портрет, пейзаж і інтер'єр. Значну увагу приділено виявленню преферентних для С. Фіцджеральда засобів їхньої вербальної упаковки, шляхів і способів їхнього синтаксичного аранжування, встановленню особливостей ментального простору письменника.

Ключові слова: антропоцентризм, дуальний характер, ідіодискурс, інтер'єр, композиційно-мовленнєва форма, опис, пейзаж, портрет, психологізм.

Статья посвящена комплексному изучению композиционно-речевой организации интратекстовых описаний в идиодискурсе С. Фицджеральда. С этой целью выделены и проанализированы главные виды композиционно-речевой формы «описание» в творческом наследии писателя, в частности портрет, пейзаж и интерьер. Особое внимание уделяется выявлению преферентных для С. Фицджеральда средств их вербальной упаковки, путей и способов их синтаксической аранжировки, установлению особенностей его ментального пространства.

Ключевые слова: антропоцентризм, дуальный характер, идиодискурс, интерьер, композиционно-речевая форма, описание, пейзаж, портрет, психологизм.

The article deals with the integrated study of composition and speech arrangement of textual matter in S. Fitzgerald's idiodiscourse. In accordance with this goal the main types of composition and speech form «description», in particular portrait, landscape and interior, were singled out and analyzed. The article concentrates on the ascertainment of S. Fitzgerald's preferable means of their verbal expression, ways and methods of their syntactic arrangement as well as of the key features of his mental space. It was ascertained that peculiarity of composition and speech form «description» in S. Fitzgerald's artistic system consists in its constructive, modeling and sense potential. It carries thematic as well as implicit information, thus contributing to the creation of an integral image as well as to the recreation of the author's vision of man, ideological and artistic concept of his works. It was established that S. Fitzgerald's idiodiscourse is distinguished by functional psychological portraits, landscapes and interiors based on the synthesis of romantic and realistic traditions of perception and representation of man and their surroundings, which enables the author to create descriptions that are, on the one hand, lyrical, metaphorical and associative, and on the other hand, authentic and objective. It was ascertained that S. Fitzgerald's descriptions set off the subtle psychologism and dual character of the author's mental space, make obvious its dynamics and movement towards increasing expressionability and anthropocentrism as well as contribute to the recreation of American society in the XX century and revelation of its representatives' world-view and emotional state.

Key words: anthropocentrism, composition and speech form, description, dual character, idiodiscourse, interior, landscape, portrait, psychologism.

Постановка проблеми та її значення. Сучасний стан мовознавства характеризується підвищенням інтересом науковців до проблем комунікації та дискурсивної поведінки її учасників. Новітній когнітивно-комунікативний ракурс розгляду мовних явищ є діючим інструментом для вирішення численних проблем сучасної лінгвістики, серед яких чільне місце посідають питання, пов'язані з композиційно-мовленнєвою формою «опис».

Залучення ідіодискурсу С. Фіцджеральда до широкого лінгвокультурного контексту з метою з'ясування своєрідності композиційно-мовленнєвої форми «опис», становить собою новий ракурс цієї проблеми, який може посприяти подальшому усвідомленню принципів, прийомів і технік індивідуально-авторського мовлення та осмисленню впливу письменника на американську літературну традицію.

Мета цієї роботи якраз і полягає у з'ясуванні особливостей композиційно-мовленнєвої організації текстової матерії в ідіодискурсі С. Фіцджеральда. Її досягнення передбачає розв'язання таких **завдань**: 1) виокремити й описати основні

типи й види опису; 2) схарактеризувати своєрідність вербальних засобів конститування портрету, пейзажу й інтер'єру в ідіодискурсі С. Фіцджеральда; 3) розкрити особливості їхньої структурно-синтаксичної організації.

Об'єктом дослідження є ідіодискурс С. Фіцджеральда, а предметом – композиційно-мовленнєва організація текстової матерії в ньому.

Композиційно-мовленнєві форми – це складні функціональні текстово-мовленнєві єдності, що структурують думку, впорядковують її розвиток і забезпечують її цілісність та завершеність. Вони є модальними єдностями, специфічність яких визначається типами внутрішньотекстових зв'язків, до яких належать просторове співположення (опис), темпоральна послідовність (розповідь) і каузальність (роздум) [2, с. 75–77].

Релевантним для даного дослідження є композиційно-мовленнєва форма «опис», що представляє собою схему зв'язків між елементами змісту в окремому фрагменті тексту, суть якої зводиться до просторового зіставлення предметів і їхніх ознак в один і той же час. Вона спрямована на створення розгорнутих, логічних завершених картин природи, місцевості, інтер'єру (макросвіт), а також зображення зовнішності, фізичного й емоційного стану людини (мікросвіт) [1, с. 169].

В ідіодискурсі класика американської літератури ХХ ст. **Френсіса Скотта Фіцджеральда**, творчість якого є художньо-естетичною рефлексією аксіологічної парадигми екзистенційного простору «втраченого покоління», композиційно-мовленнєва форма «опис» представлена портретом, пейзажем і інтер'єром, вербальна упаковка і структурно-синтаксична організація яких віддзеркалюють притаманний ментальному простору письменника дуальний характер, антропоцентризм і глибокий психологізм.

Неослаблена увага С. Фіцджеральда до людини, до конкретної особистості зумовлює превалювання в його ідіодискурсі **портретного зображення**, яке розглядається як елемент структури художнього тексту, частина його образної системи, що вирішує задачу всебічного розкриття образу літературного героя з метою його ідентифікації й характеристики. Будучи зовнішньою характеристикою дійових осіб, він глибоко й наочно відображає особливості внутрішнього світу людини, її характеристику, соціальні зв'язки, забезпечуючи задачу виявлення сутнього в тому чи іншому літературному образі через зовнішні моменти [5, с. 8].

Ідіодискурс С. Фіцджеральда вирізняють індивідуальні портретні зображення, які є концентрованими, динамічними на початку творів і децентрованими, статичними у ході текстового розгортання. Перші представляють собою одиначну портретну номінацію, яка не може відтворюватись та доповнюватись у ході розвитку тексту; другі – неодноразово відтворювану у ході текстового розгортання портретну єдність, що створює портретний ланцюг, ланки якого мають різноманітний ступінь віддаленості одна від одної [3, с. 44].

При створенні портретів головних і другорядних героїв С. Фіцджеральд віддає перевагу способу їхнього промалювання на перших сторінках художнього твору та розосередженню окремих селективних портретних описів по всьому художньому простору. Виділивши окрему рису зовнішності, письменник обіграє її, будує незвичні асоціації, створює враження взаємопроникнення зовнішнього і внутрішнього світу, оперуючи при цьому епітетами, метафорами, порівняннями і повторами.

У наративній тканині творів С. Фіцджеральда представлені концентровані динамічні портретні описи головних героїв, які реалізуються за допомогою складних речень з різними видами зв'язку і складнопідрядних з підрядними означальними і додатковими, що сприяє реалізації характерного для ідіодискурсу письменника чередування прийомів уповільнення і прискорення. Вони доповнюють, розширюють відомості про героїв, їхній внутрішній світ і зовнішні риси, уможливають включення до їх вираження різних значень модально-часового плану, сприяючи створенню цільного художнього образу.

Децентровані портретні замальовки використовуються С. Фіцджеральдом у дискурсі персонажа для зображення головних і другорядних героїв. Характеризуючись превалюванням статичності, вони втілюються в простих ускладнених і неускладнених реченнях, в яких письменник за допомогою кількох художньо-виразних деталей портретного опису акцентує увагу реципієнта на ключових і релевантних для концепції даного художнього твору рисах персонажа, уможливаючи стилістично-семантичне виділення, підкреслення образу героя.

Семантична деталізація формування портрету здійснюється у С. Фіцджеральда шляхом виокремлення однієї чи декількох однорідних семантичних ознак у неконцентрованих портретах і перетину різних тематичних ознак у концентрованих. За допомогою першого прийому портретизації створюються монотематичні портрети; за допомогою другого – портрети сумісної семантики (полісемантичні).

Серед монотематичних портретів в ідіодискурсі С. Фіцджеральда виокремлюються туалетоцентричний, колороцентричний, зооцентричний, флороцентричний, предметоцентричний і характероцентричний.

Преферентним для С. Фіцджеральда є характероцентричний портрет, під яким розуміється опис характеру, здібностей та навичок персонажа художнього твору. В ідіодискурсі письменника він заданий наратором або відображений в діях і вчинках героя. Зокрема, у пасажі *He [Monsignor Darcy] was intensely ritualistic, startlingly dramatic, loved the idea of God enough to be a celibate, and rather liked his neighbor. In the proper land and century he might have been a Richelieu – at present he was a very moral, very religious (if not particularly pious) clergyman...* [12, р. 24], в якому наратор вперше знайомить читача з мосьє Дарсі, оперування епітетами у поєднанні зі словами інтенсифікаторами дозволяє письменнику наголосити на надзвичайній набожності героя, його відданості релігії і безмежній любові до оточуючих.

Характероцентричний портрет в ідіодискурсі С. Фіцджеральда доповнюється описом зовнішності, домінантами якого є волосся, очі, шкіра й одяг, що дає ключ до розуміння внутрішнього потенціалу персонажа й сприяє художній цілісності його бачення.

Туалетоцентричний портрет представлений у наративних пасажах ідіодискурсу С. Фіцджеральда при зображенні головних і другорядних героїв, слугуючи ефективним засобом відображення їхньої соціальної приналежності. Описи одягу перших, зокрема представників вищого класу, прописуються детально та розосереджені по всьому художньому творі, а других – поверхнево й одноразово, що дозволяє письменнику акцентувати увагу читача на ролі предметів розкоші у тогочасному американському суспільстві й на прагненні його верхівки підкреслювати свій статус. Наприклад, у пасажі *But Dicks necessity of behaving as he did was a projection of some submerged reality: he was compelled to walk there, or stand there, his shirt-sleeve fitting his wrist and his coat sleeve encasing his shirt-sleeve like a sleeve valve, his collar molded plastically to his neck, his red hair cut exactly, his hand holding his small briefcase like a dandy. Dick was paying some tribute to things unforgotten, unshriven, unexpurgated* [10, р. 101] представлений детальний туалетоцентричний портретний опис головного героя Діка, що характеризує його як людину, що володіє не тільки витонченим смаком, але й полюбляє демонструвати оточуючим свій статус.

Семантичною домінантою при змалюванні зовнішності персонажа в ідіодискурсі С. Фіцджеральда є колір, що зумовлює наявність у ньому колороцентричних портретних описів, які допомагають письменнику наголосити на певній рисі характеру героя, передати його темперамент або настрій. С. Фіцджеральд використовує номінації кольору всього світлового спектру, але ключовими в портретних описах письменника є білий, сірий, золотий, зелений і блакитний.

Портрет в ідіодискурсі С. Фіцджеральда – це не просто інформативний малюнок, а опис, який дає ключ до розуміння внутрішнього потенціалу героя. Саме через портретні деталі, їхню динаміку письменник передає сутність персонажа, його внутрішній світ, а читач, сприймаючи їх, засвоює письменникову візію людини й концепцію особистості, що сприяє процесу естетично-духовної комунікації.

Всебічному розкриттю художніх образів у С. Фіцджеральда сприяє змалювання **пейзажу**, який представляє собою опис природи, будь-якого незамкнутого простору зовнішнього світу, що в тканині художнього твору набуває топохронних і антропоцентричних властивостей [9, с. 126].

Преферентними для С. Фіцджеральда є відчуттєво-перцепційні зображення навколишнього світу і пейзажі як витвори мистецтва.

Відчуттєво-перцепційний, в якому пейзаж представлений з точки зору спостерігача і складається з двох основних елементів: «я» (наратор) і «середовище» [9, с. 127], в ідіодискурсі С. Фіцджеральда характеризується врівноваженням суб'єктивної позиції героя ретроспективним, достовірним, деталізованим зображенням оточення у властивих для його об'єктів формах, розмірах, кольорах, що досягається за допомогою ускладнення письменником простих речень аплікаційними вставками й другопредикативними конструкціями та оперування ним складнопідрядними з підрядними місця та часу.

Відчуттєво-перцепційне зображення навколишнього світу в ідіодискурсі С. Фіцджеральда доповнюється пейзажем як витвором мистецтва, який визначається динамікою, активністю природних елементів і взаємопроникненням, органічною взаємодією природи і культури [9, с. 129]. Сприйняттю пейзажу як витвору мистецтва в ідіодискурсі С. Фіцджеральда сприяє персоналіфікація елементів навколишнього світу, оперування письменником синестезією, кольоросимволізмом і порівняннями. Зокрема, пасаж *On the pleasant shore of the French Riviera, about half way between Marseilles and the Italian border, stands a large, proud, rose colored hotel... Now, many bungalows cluster near it, but when this story begins only the cupolas of a dozen old villas rotted like water lilies among the massed pines between Gausse's Hôtel des Étrangers and Cannes, five miles away* [10 p. 5] представляє собою синтез відчуттєво-перцепційного зображення навколишнього світу, в якому суб'єктивна позиція наратора врівноважується за допомогою оперування письменником локальними-темпоральними індексами, аплікаційною вставкою й складнопідрядним реченням з підрядним часу, і пейзажу як витвору мистецтва, де відбувається уподібнення будинків рослинам за допомогою метафор і порівняння, що сприяє створенню об'єктивного опису, який є водночас внутрішньо насиченим.

Зображення навколишнього світу у С. Фіцджеральда характеризуються наявністю двомодального синестезійного відчуття: колір – звук (*yellow cocktail music* [11, p. 44], *gray echoes of girlhood* [10, p. 101]), колір – дотик (*a green and cool area* [10, p. 38]) та колір – нюх (*the pale gold odor* [11, p. 97]), що сприяє ґрунтовному психологічному опису, відтворенню атмосфери Америки ХХ століття й розкриттю тогочасного американського суспільства.

Описи пейзажу, зокрема ті, що чергуються, а то й перетинаються з описами внутрішнього стану людини, насичені в ідіодискурсі С. Фіцджеральда порівняннями. У такий спосіб письменник доповнює розповідь комплементарною інформацією, що допомагає зрозуміти настрій і почуття героїв. На відміну від інших авторів С. Фіцджеральд застосовує в таких випадках лише ті порівняння, що утворені за допомогою *as* або *like*.

Цілісність опису пейзажу в ідіодискурсі С. Фіцджеральда постає у триєдиній системі «людина – навколишній світ – час», що висуває на перше місце такі функції, як психологічна, локально-темпоральна та логоцентрична. Поруч із зображально-інформативними описами навколишнього світу, письменник вводив у текстову тканину своїх творів психологізовані пейзажі, зокрема пейзажі-паралелі, пейзажі-проекції і характеротворчі.

Пейзажі-паралелі, в яких психо-емоційний стан персонажа порівнюється зі станом природи [7, с. 62], подані в ідіодискурсі С. Фіцджеральда за принципом суголосності, співзвучності до внутрішнього стану героя, що дозволяє письменнику акцентувати увагу реципієнта на певних рисах їхнього характеру, емоціях і почуттях.

Посиленню психологізму й виражальності у С. Фіцджеральда сприяють пейзажі-проекції, які передбачають проектування певних емоцій, хвилювих настроїв і почуттів на пейзаж [7, с. 62]. Оперуючи витонченими психологізованими метафорами, порівняннями і кольоропозначеннями, письменник виводить на перший план окремо акцентовані пейзажні образи, які увиразнюють риси персонажа, відтворюють його ситуативний психічний стан, що зумовлює психологізацію, динамізацію, поліфункціональність і полісемантичність описів навколишнього світу в його ідіодискурсі.

Пейзаж у художньому просторі ідіодискурсу С. Фіцджеральда функціонує не просто як тло / декорація, а в тісному асоціативному зв'язку з персонажним колом, його внутрішнім ритмом, філософією й психологією. Тому не лише емоції й настрої проектуються на нього, подекуди сам характер розкривається через суб'єктивно-персонажне бачення пейзажу.

Не менш важлива роль у передачі сутності персонажа, його внутрішнього світу в ідіодискурсі С. Фіцджеральда належить **інтер'єру**, який представляє собою зображення внутрішньої обстановки приміщення, один із видів відтворення предметного середовища, що оточує героя, характеризує епоху, країну, його соціальний статус і смаки.

Інтер'єр в ідіодискурсі С. Фіцджеральда характеризується двоїстою природою (локальною / нелокальною), відповідно і подвійним сенсом. Він набуває у письменника ширшого навантаження, ніж лише ролі локусу художньої дії; втрачає конкретні об'єктивні зв'язки й вступає в символічні, що, за концепцією речової поетики Лідії Гінзбург, переводять його у систему таких категорій, як образ, мотив, сюжет, герой, авторське «я» [4, с. 404].

Неодмінним антуражем художньої дії у творчому мисленні С. Фіцджеральда є домашній інтер'єр, який у художній системі митця виявляється вагомим своїм конструктивним, моделювальним, словесним потенціалом і крізь призму опису якого артикульовано один із найважливіших аспектів творчого доробку письменника – антропоцентричний.

Преферентним для С. Фіцджеральда є змалювання деталей інтер'єру, які, будучи найдрібнішими одиницями, що несуть значне ідейно-емоційне навантаження [6, с. 84], виконують в ідіодискурсі письменника характерологічну функцію, допомагаючи письменнику наголосити на соціальному статусі героїв, головних рисах їхнього характеру, індивідуальних уподобаннях і смаках та надаючи його творам бажаної рельєфності, завершеності й промовистості.

Художня предметність як певний реквізит реального, достовірного є домінантою індивідуально-авторської манери зображення С. Фіцджеральда, що дає підстави говорити про вплив критики К. Маркса, зокрема концепцій «реіфікації» і «товарного фетишизму», згідно з якими предмети споживання набувають містичних властивостей і сприймаються не як результати ручної праці людини, а як «незалежні істоти, наділені життям» [13, с. 202].

У творах С. Фіцджеральда предмети споживання стають об'єктами критики: за допомогою метафоризації і символізації художнього простору письменник розвінчує уявлення про їхні можливості створювати індивідуальність і соціальний статус: *period bedrooms swathed in rose and lavender silk; a toilet set of pure dull gold; shirts with stripes and scrolls and plaids in coral and apple-green and lavender and faint orange with monograms of Indian blue* [11, p. 98-99].

С. Фіцджеральда відкрив нові грані дескрипції предметно-речового антуражу, гармонійно поєднавши в ньому реальне і фантастичне, об'єктивне і суб'єктивне, раціональне й емоційно-настроєве, конкретно-предметне й почуттєве.

Висновки. Композиційно-мовленнева форма «опис» в художній системі С. Фіцджеральда вагома своїм конструктивним, моделюючим, смисловим потенціалом. Поруч із тематизованою інформацією, вона несе імпліковану, сприяючи створенню цільного художнього образу, відтворенню письменникової візії людини й ідейно-художньої концепції твору.

Ідіодискурс С. Фіцджеральда вирізняють функціональні психологізовані портрети, пейзажі й інтер'єри, які базуються на синтезі романтичної і реалістичної традиції сприйняття й відображення людини та її оточення. Вони відтіняють тонкий психологізм і дуальний характер ментального простору письменника, оприявнюють його динаміку та рух у бік посиленої виражальності й антропологізму, сприяючи відтворенню атмосфери Америки ХХ століття, розкриттю світосприйняття й емоційного стану представників тогочасного американського суспільства.

Здійснений у роботі аналіз композиційно-мовленневої організації текстової матерії в ідіодискурсі С. Фіцджеральда відкриває **перспективи** його подальших досліджень, зокрема лінгвоконцептуальних особливостей художнього простору письменника, що сприятиме визначенню його місця і ролі в соціокультурному просторі США першої половини ХХ ст.

Література:

1. Бабенко Л. Г. Лингвистический анализ художественного текста : учебник практикум / Л. Г. Бабенко, Ю. В. Казарин. – М. : Флинта : Наука, 2005. – 496 с.
2. Брандес М. П. Стилистика текста. Теоретический курс: учебник / М. П. Брандес. – М. : Прогресс-Традиция; ИНФРА-М, 2004. – 416 с.
3. Быкова И. А. Типология портрета персонажа в художественной прозе А. П. Чехова // Языковое мастерство А. П. Чехова / И. А. Быкова. – Ростов н / Д. : Изд-во Ростовского гос. университета, 1990. – С. 38–46.
4. Гинзбург Л. Я. О лирике / Л. Я. Гинзбург. – Ленинград : Изд-во «Советский писатель», 1974. – 408 с.
5. Горшенева Е. С. Портрет персонажа в системе целостного художественного текста (на материале американской реалистической прозы): автореф. дис. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.04 «Германские языки» / Е. С. Горшенева. – Киев : КГУ им. Тараса Шевченко, 1984. – 25 с.
6. Есин А. Б. Принципы и приемы анализа литературного произведения: учебное пособие / А. Б. Есин. – 3-е изд. – М. : Флинта, Наука, 2000. – 248 с.
7. Лапій М. М. Психологізм як важлива ознака прозових пейзажів Івана Франка / М. М. Лапій // Вісник Львівського університету. Серія : Філологічна. Львів : Львівський ун-т, 2013. – Вип. 58. – С. 61–73.
8. Литературная энциклопедия терминов и понятий / ред. А. Н. Николюкина; Институт научной информации по общественным наукам РАН. – М. : НПК «Интелван», 2001. – 1600 с.
9. Петрухіна Л. Е. Пейзаж у контексті теорії літератури (на матеріалі слов'янської поезії) / Л. Е. Петрухіна // Проблеми слов'язнознавства. – Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2002. – Вип. 52. – С. 125–134.
10. Fitzgerald F. S. Tender is the Night / F.S. Fitzgerald. – England : Wordsworth Cl., 1995. – 459 p.
11. Fitzgerald F. S. The Great Gatsby / F.S. Fitzgerald. – England : Macmillan Publishers Limited, 2005. – 193 p.
12. Fitzgerald F. S. This Side of Paradise / F.S. Fitzgerald. – England : Wordsworth Cl., 2011. – 269 p.
13. Posnock R. A New World, Material Without Being Real: Fitzgerald's Critique of Capitalism in The Great Gatsby / R. Posnock // Critical Essays on F. S. Fitzgerald's «The Great Gatsby». – Boston : G.K. Hall, 1984. – P. 201–213.

УДК 811.161.2 : 392.51

Н. М. Цівун,

Національний педагогічний університет імені Михайла Драгоманова, м. Київ

ЛІНГВОКУЛЬТУРЕМИ НА ПОЗНАЧЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ КАЛЕНДАРНИХ СВЯТ ЛІТНЬОГО ЦИКЛУ

У статті розглянуто лінгвокультуреми на позначення українських календарних свят літнього циклу, зокрема Івана Купала, Петра і Павла, Петрівка. Увагу зосереджено на мовних одиницях тексту, в семантиці яких міститься вагома і актуальна культурна інформація.

Ключові слова: лінгвокультурологія, лінгвокультурема, етнос, Купала, Петра і Павла, Петрівка.

В статье рассмотрено лингвокультуреми на обозначение украинских календарных праздников летнего цикла, в частности Ивана Купала, Петра и Павла, Петровка. Внимание сосредоточено на языковых единицах текста, в семантике которых находится важная и актуальная культурная информация.

Ключевые слова: лингвокультурология, лингвокультурема, этнос, Купала, Петра и Павла, Петровка.

This article represents linguoculturemes for denotation of Ukrainian calendar holidays of summer period, including Ivana Kupala, Petra i Pavla, Petrivka. The article is focused on linguistic units of the text, which semantics includes important and actual cultural information. Plan of expression of cultural information in the material of linguistic units is wide: from certain words, lexical phrases, phraseological units, aphorisms, proverbs and syntactical phrases of text segments. Determined, that investigated linguoculturemes are firm, reproductive in ethnical linguistic society linguistic units, which represent cultural experience of Ukrainian people. They form their connection with rites, functional and situational assignment in folklore speech descriptive potential of literature.

Keywords: linguoculturology, linguocultureme, ethnos, Kupala, Petra i Pavla, Petrivka.

Мова і культура – два знакові коди на взаємоперетинах і зв'язках детермінували появу нової лінгвістичної науки – лінгвокультурології. Так, наприклад, вірування, повір'я, обряди, звичаї, міфологічні й демонологічні уявлення – основа світогляду українців. Вони втілюють міжпоколінний досвід етносу, а мовні знаки відображають їхню семантику й конотацію. Таким чином, лінгвокультурологія вивчає способи, засоби і форми, якими «мова зберігає у лінгвокультуремах одиниці культури і транслює їх через тексти у суспільну мовну практику» [7, с. 357].

Лінгвокультурема, за визначенням О. Селіванової, – це мовний знак, який містить культурну інформацію [9, с. 354]. Вона є «стійкою відтворюваною в етнолінгвістичному соціумі мовною одиницею, яка відображає культурний досвід і ціннісні орієнтири національного суспільства. З цього погляду – це надбання і скарб нації» [6, с. 63]. Культурно марковані знання й уявлення носіїв певної культури є планом змісту лінгвокультурею, а планом вираження – мовні одиниці, у семан-